

Съобщение до медиите

България рискува да загуби първия транш от средства от Фонда за справедлив преход на Европейския съюз

Под натиска на растящите цени на енергийните ресурси и в израз на липса на отговорност спрямо сериозните предизвикателства пред енергийната сигурност в Европа, българското правителство се възползва от обстоятелствата и отложи за пореден път въглищния преход.

14 ноември, София. Одобрените и приети от правителството Териториалните планове за справедлив преход (ТПСП) не предлагат визия и конкретни инициативи за трансформация на икономиката на въглищните региони на България. Липсва и ясна времева рамка за затваряне на въглищните централи. България разполага с безпрецедентна възможност да ускори своя енергиен преход, като използва огромните ресурси на ЕС, за да промени основите на икономиките на най-уязвимите райони в страната. Въпреки това, под натиска на растящите цени на енергийните ресурси и в израз на липса на отговорност спрямо сериозните предизвикателства пред енергийната сигурност в Европа, българското правителство се възползва от обстоятелствата и отложи за пореден път въглищния преход, въпреки универсалното разбиране за наложителността на този процес.

Основните предизвикателства пред въглищните региони на България са зависимостта от използването на изкопаеми горива и високата енергийна интензивност на големите предприятия. Навлизането на нисковъглеродни технологични решения и икономическата диверсификация засега се осъществяват твърде бавно. България отказва да вземе стратегическо решение да прекрати използването на големите си запаси от лигнитни въглища за производство на електроенергия, тъй като твърди, че въглищните централи са от решаващо значение за сигурността на доставките на електроенергия и независимостта на националната електроенергийна система. В цялата страна въглищната индустрия осигурява работа на над 14 000 работници пряко и на над 29 000 непряко.

Българското правителство е поело ангажимент за намаляване на емисиите в енергийния сектор с 40% до 2026 г., като част от изпълнението на *Плана за възстановяване и устойчивост*, като са поставени конкретни цели за намаляване на емисиите на въглероден двуокис за всяка електроцентрала, работеща с лигнитни въглища. Няма яснота обаче как тези намаления на емисиите ще бъдат възможни, без да се затварят напълно централите или да се разширява и без това щедрата подкрепа за капацитета, която те получават. Ето защо настоящата базова цел за пълно спиране на използването на въглища е 2038 г., като правителството се опитва да отмени ангажимента си за намаляване на емисиите през 2026 г.

Отсъства и ясен стремеж за разработване на амбициозни Териториални планове с ясна стратегия за въглищен изход, което може да доведе до заключване на въглищните региони в един изостанал модел на икономическо развитие. Териториалните планове за справедлив преход следва да бъдат подобрени, с оглед включването на конкретна времева рамка за постепенното затваряне на въглищните централи още преди 2030 г., която да се основава на детайлно моделиране и предварително разработени сценарии. Предложената рамка за спиране използването на въглища до 2038 г. не съответства на икономическата жизнеспособност на централите и не следва да е в основата на Териториалните планове.

Това са част от основните заключения на анализ на Центъра за изследване на демокрацията, който представя оценка на проектите на Териториалните планове, изготвена на базата на методология, изготвена в сътрудничество с водещи експерти от Централна и Източна Европа, и пригодена за специфичните нужди и социално-икономически характеристики на въглищните региони в страната. Анализът беше представен на **14 ноември 2022 г.** по време на кръгла маса с участието на представители на местната власт от трите въглищни региона, водещи национални експерти, политици и представители на бизнеса.

В дискусиата се включиха **Мартин Димитров**, председател на Комисията по икономическа политика и иновации към Народното събрание, **Радослав Рибарски**, заместник-председател на Комисията по енергетика към Народно събрание, както и **Ангелина Бонева**, директор на Главна дирекция „Стратегическо планиране и програми за регионално развитие” при Министерството на регионалното развитие и благоустройството. В дискусиата се включиха и представители на трите въглищни региона - **Георги Симеонов**, директор на дирекция „Инвестиции и европейски проекти“ към община Стара Загора, **Стефан Кръстев**, заместник-кмет на община Перник и **Петър Паунов**, кмет на община Кюстендил.

Едно от основните заключения на оценката е, че затварянето на най-неефективните централи ще повиши печалбата на останалите въглищни ТЕЦ-ове в системата. Поранното затваряне на електроцентралите би повишило като цяло социално-икономическото благосъстояние, като това би премахнало и съществуващите субсидии за производството на електроенергия, които се оценяват на около 1 млрд. евро годишно преди скока на цените в периода 2021 – 2022 г. Изчисленията на Центъра показват, че затварянето на централите би довело до скок в цената на електроенергията, като общият ефект върху българската икономика би бил около 500 млн. евро. Това означава, че Териториалните планове трябва да наблегнат върху подкрепата за сектори с висока добавена стойност, които показват най-голям потенциал не само да приемат работниците, загубили работата си във въглищния сектор, но които като цяло да компенсират загубите за българското общество под формата на по-високи инвестиции, износ и развиване на производствената база.

Ключов елемент, който липсва в Плановите, е липсата на схеми за насърчаване на служителите във въглищния сектор да развиват нови предприятия или да инвестират във вече съществуващи малки и средни предприятия. Такива програми биха могли да стимулират служителите да се включат в алтернативни икономически дейности и биха могли да развият предприемаческия потенциал на региона. Това важи с особена сила за областите Кюстендил и Перник, където съответните териториални планове не предвиждат финансова подкрепа дори за големи инвеститори.

Осъществяването на истински справедлив преход изисква създаването на институционализирана структура за подкрепа на най-засегнатите икономически сектори

и региони. Това би включвало пренасочване на потоците от финансиране към най-уязвимите области, включително минния, производствения, електроенергийния, строителния и транспортния сектор, където загубената добавена стойност се оценява на 425 млн. евро, като най-силно засегнат е регионът на Стара Загора. Изчислено е, че за компенсиране на загубите във въглищните региони в резултат на постепенното спиране на производството са необходими инвестиции на обща стойност около 531 млн. евро. Като се включи и сумата, необходима за компенсиране на загубите на работни места, общият размер на необходимите средства за справедлив преход е 891 млн. евро. Част от тези средства, ако се вложат в производствени инвестиции, могат да бъдат предоставени под формата на заеми и други финансови инструменти.

Говорителите в кръглата маса се обединиха около тезата, че са необходими конкретни цели и механизми за осъществяването на икономическа диверсификация и развитие на трансформиращи се сектори, както и от овластяването на местните общности като двигател на справедливия преход.

Г-жа Бонева подчерта нуждата от по-силно доверие между институциите и заинтересованите страни, и от осигуряването на справедливост за всички участници в процеса. **Г-н Кръстев** коментира усилията на община Перник в поддържането на високо ниво на информираност и включването на младите хора, както и представителите на малкия и средния бизнес, в процеса на планиране на конкретни проекти на общността, които обаче без изграден капацитет на местно ниво не биха могли да се реализират. **Г-н Паунов**, от своя страна, постави фокус върху нуждата от ясни законови правила и контролни механизми при изпълнението на проектите, и върху необходимостта от навременни действия с оглед обезценяването на средствата, предвидени за справедливия преход, от 2021 г. насам.

Мисията на Центъра за изследване на демокрацията е „изграждането на мостове между науката и политиката“. Центърът е независим, интердисциплинарен аналитичен институт, който съчетава широк спектър от знания, умения и възможности. Работата му в редица обществено-икономически области е свързана с изследвания, анализи и препоръки за подобряване на националните и европейските политики. За повече информация посетете <https://csd.bg/bg/>.

За повече информация:

Глория Трифонова
Сътрудник „Комуникации“
gloria.trifonova@csd.bg

Център за изследване на демокрацията
1113 София, България
Ул. „Александър Жендов“ 5
csd@online.bg